

School is de biografische keuken van de maatschappij

Belang kind en leerkracht is uit het oog verloren

Het ministerie van OCW en de Rijksbouwmeester hebben in 2009 voor de negende keer de Scholenbouwprijs uitgereikt. Het thema dit jaar was 'het duurzame schoolgebouw, kwaliteit in samenhang'.

Thomas Rau, oprichter en directeur van Architectenbureau RAU, constateert: 'Door de prijs toe te kennen aan de brede school De Matrix heeft de overheid in feite onderkend dat binnen de VNG-norm geen kwaliteit is te realiseren. Dit opent de discussie met het ministerie van OCW over prijs-kwaliteitverhouding binnen de scholenbouw; een discussie die te lang alleen maar onder architecten is gevoerd.'

SCHOLENBOUWPRIJS IS BEWIJS

Er waren in 2009 maar liefst 139 projecten ingezonden voor de Scholenbouwprijs. De jury selecteerde 22 projecten voor de shortlist en nomineerde negen scholen. Eind januari is de prijs toegekend aan de brede basisschool De Matrix in Hardenberg (2004-2007), een ontwerp van Marlies Rohmer. Thomas Rau genomineerd voor de vmbo-school Piter Jelles Nijlân in Leeuwarden (2003), volgens de jury de school die het hoogst scoorde op het thema 'duurzaamheid', reageert: 'Op het gevaar af dat ik overkom als een teleurgestelde verliezer, wijs ik graag op een belangrijk punt. Ik heb op basis van informatie op het internet de investering per genomineerde vo-school (voortgezet onderwijs) afgezet tegen het bruto vloeroppervlak. Een eye

opener wat mij betreft, omdat vrijwel alle genomineerde scholen buiten de vigerende VNG-normen vallen. Sharon Dijkema, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, reikte de prijs uit. Met die handeling onderschreef zij als het ware dat kwaliteit een prijs heeft en dat de VNG-normen blijkbaar ontoereikend zijn. Dat is een erkenning voor een situatie waar veel architecten tegenaan lopen. De beschikbare budgetten verschillen namelijk opmerkelijk: 799 euro per vierkante meter voor de Piter Jelles Nijlân school in Leeuwarden, 1.190 euro per vierkante meter voor het Insula College in Dordrecht, 1.502 euro per vierkante meter voor het Junior College in Den Helder, 1.622 euro per vierkante meter voor het facilitair onderwijs- en activiteitencentrum in Roermond en meer dan 3.000 euro per vierkante meter voor de winnaar De Matrix.'

TEVEEL KWALITEIT?

'De jury van de Scholenbouwprijs vergelijkt dus een Smart met een Mercedes. Maar belangrijker zijn de vervolgvragen. Betekent dit nu dat de normering ook door het rijk ter discussie wordt gesteld? Waar komen zulke grote budgettaire verschillen vandaan? Uit welke middelen zijn de bouwbudgetten aangevuld? En hoe om te

gaan met opdrachtgevers die zich vooral laten leiden door een streven naar lage budgetten?’

De laatste vraag vereist een toelichting. Rau: ‘Na de oplevering van een bepaalde school kwam de opdrachtgever naar me toe. Hij stelde vast dat een aanzienlijke kwaliteit was gerealiseerd, maar vroeg zich nadrukkelijk af of dit niet teveel van het goede was. Als hij dit vooraf had geweten, had hij een lager budget beschikbaar gesteld.’ Volgens Rau is het noodzakelijk om de discussie over de prijs-kwaliteitverhouding veel nauwkeuriger te voeren. ‘Niet alleen voor primair onderwijs, zoals Dijkema heeft aangekondigd, maar zeker ook voor de vmbo- en vo-scholen. Het is een discussie die de VNG-normering raakt, maar die tevens vraagt om een meer fundamenteel vergelijkend onderzoek tussen verschillende schooltypen, beschikbare budgetten, gehanteerde financieringsconstructies en gerealiseerde kwaliteit. Alleen al door de kennis van architecten te ontsluiten kan aan dit onderzoek een belangrijke impuls worden gegeven.’

BIOGRAFISCHE KEUKEN

‘Scholenbouw vindt plaats in een gefragmenteerd veld van partijen die verschillende belangen vertegenwoordigen. Daardoor is het een machtsspel en is er geen verantwoordelijke opdrachtgever voor het eindproduct aan te wijzen. Het eindproduct zou een omgeving moeten zijn waar kinderen en leerkrachten fysiek, geestelijk en sociaal optimaal tot ontwikkeling kunnen komen. Maar de publieke verantwoordelijkheid hiervoor wordt nu niet vanzelfsprekend gedragen.’

‘Een school is de biografische keuken van onze maatschappij. Dat besef zijn we helemaal kwijt. Wie is er in geïnteresseerd dat een school als de Piter Jelles Nijlân school een minister-president moet kunnen afleveren? We verdisconteren zelfs niet de kosten van schooluitval of van vervroegde pensionering van leerkrachten. De impact van de school op het welzijn is sterk onderschat. Kinderen zijn geen autonome individuen die los van hun context tot ontwikkeling komen. Hier ontbreekt veel kennis. Misschien moeten we wel concluderen dat onderwijs geen taak meer is van de overheid, die immers door het versterken van het marktdenken haar eigen verantwoordelijkheid voor deze collectieve sector ontkent. Misschien moeten we de verantwoordelijkheid voor de opvoeding weer

terug leggen waar die hoort, namelijk bij de ouders.’

‘Bij de British School in Den Haag (20..) komt de financiering van het onderwijs en het gebouw volledig voor rekening van de ouders. Zij betalen een jaarlijkse bijdrage van 10.000 euro. Omdat kinderen hier worden voorbereid op een topositie in de diplomatie of het bedrijfsleven, wordt bewust een schoolomgeving gecreëerd die het beste van het kind naar boven haalt. En andersom, als het kind later een topositie heeft bereikt, profileert de school zich met het succes. Dat is zeldzaam bij reguliere scholen. Wie draagt de verantwoordelijkheid als een kind op latere leeftijd onvoldoende zijn talent benut of ontspoorde, wellicht deels ook omdat hij of zij jarenlang in een omgeving heeft verkeerd die alles behalve kwaliteit en respect voor het individu heeft uitgestraald?’

TOTAL COST OF OWNERSHIP

‘Ik pleit ervoor dat architecten hun verantwoordelijkheid nemen en kiezen voor total engineering, zodat de architect alle partijen, ook de adviseurs, kan aansturen en afrekenen op prestatieafspraken. De praktijk van adviesbureaus die een zwaarwegende rol spelen in de selectie van architecten en hierbij alleen selecteren op budgetbewaking en niet op kwaliteit, moeten we doorbreken. Geselecteerde bureaus beloven, soms tegen beter weten in, een ontwerp te kunnen leveren voor het beschikbaar gestelde budget. Gaandeweg het ontwerp- en ontwikkelproces ontstaan de onvermijdbare budgetoverschrijdingen, die het vooroordeel over spenderende architecten bevestigen en de adviesbureaus bij volgende opdrachten aansporen nog nauwlettender te selecteren op budgetbewuste architecten.’

‘Ik pleit bovendien voor een total cost of ownership. We moeten niet alleen naar de kosten van nieuwbouw kijken, maar naar alle investeringen en kosten gedurende een periode van dertig jaar. De kosten van nieuwbouw bedragen maar twintig procent van dit totaal. Een kleine verhoging van het bouwbudget kan veel onderhoudskosten besparen.’

PERFORMANCE DOCUMENT

‘Een wezenlijke bijdrage aan het ontwerpen ontwikkelproces verwacht ik van de introductie van een performance document. In dit document wordt vastgelegd welke resultaten van welke kwaliteit moeten wor-

den opgeleverd en welke partijen hiervoor aansprakelijk zijn. Daarmee verdwijnt de anonimiteit, worden prestaties inzichtelijk gemaakt en verantwoordelijkheden geadresseerd, ook naar adviseurs toe. Dit voorkomt dat de zwarte piet te makkelijk bij de architect wordt gelegd.’

‘Het klinkt misschien wat instrumenteel, maar het is mijn stellige overtuiging dat total engineering in combinatie met de introductie van een performance document bijdraagt aan het verhogen van kwaliteit. Laat ik een simpel, maar helaas te vaak voorkomend voorbeeld geven. Veel kinderen, zo bevestigen schoolartsen, kampen met hoofdpijn. Vaak is dat het gevolg van een slecht binnenklimaat. De oplossing ligt voor het oprapen, als duidelijk is wie verantwoordelijk is voor de keuze om te bezuinigen op goede installaties. Dezelfde correlaties zijn te leggen tussen schoolprestaties en schoolomgeving, tussen het bovengemiddeld niet halen van de pensioengerechtigde leeftijd van leerkrachten en hun werkomgeving, tussen lichamelijke klachten en het schoolmeubilair en ga zo maar door. Het gaat mij er niet om met een beschuldigende vinger naar wie dan ook te wijzen, maar om het systeem te doorbreken dat wij allen gaandeweg hebben gecreëerd; een systeem waarbij de belangen van het kind en zijn leerkracht steeds verder uit zicht zijn geraakt. Juist omdat het kind dit belang niet kan behartigen, moet dit probleem urgent worden opgelost.’